

Asia: VN/2750/2020

Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. Ohjausryhmän raportti ja esitys.

Lausunnonantajan lausunto

Pidätkö perusteltuna rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Sovittelupalvelut kuuluvat olennaisena osana oikeusturvapalveluihin ja sijoittuvat sen vuoksi luontevasti osaksi OM:n hallinnonalaan. OM:ssa on jo valmista osaamista sovitteluun liittyvistä hallinnollisista tarpeista ja esimerkiksi koulutustarpeista.

Pidätkö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteydessä, mahdollisesti perustettavassa valtakunnallisessa oikeusapu- ja edunvalvontavirastossa?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Oikeusapu- ja edunvalvontapalvelut ovat osoittautuneet onnistuneeksi tavaksi järjestää alueellisesti ja tuloista riippumattomalla tavalla kaikille tavoitettavissa olevat oikeusturvapalvelut. Sovittelu sopisi hyvin järjestettäväksi jo olemassaolevan rakenteen turvin, sillä nykyistä olemassa olevaa hallintoa voitaisiin hyödyntää sovittelupalveluiden hallinnollisessa järjestämisessä. Valtion tilaratkaisut tukevat myös sovittelupalveluiden liittämistä osaksi oikeusapu- ja edunvalvontapalveluja. On mahdollista, että siirrosta syntyisi myös synergiaetuja, sillä oikeusaputoimistoissa on jo nyt juridisen osaamisen lisäksi osaamista myös sovittelusta ja siihen liittyvistä vuorovaikutuksen erityispiirteistä.

Synergiaetuja voidaan saada, mutta jääviyksiä seuraa jonkin verran väistämättä. Ohjauksia toiseen oikeusaputoimistoon voidaan toteuttaa myös etäyhteyksillä. Mahdollinen tarve ohjata asiakkaita myös yksityisille avustajille voi lisätä oikeusavun kustannuksia.

Kokemuksemme mukaan oikeusavustajat eivät kuitenkaan osallistu avustajina juurikaan sovittelutoimiston sovitteluihin, mutta asiakkaat ottavat sekä ennen että jälkeen sovittelua usein yhteyttä oikeusaputoimistoon ja pyytävät esimerkiksi puhelinneuvontaa. Puhelinneuvojen aiheuttamaa jääviyttä voitaisiin tosin vähentää esimerkiksi ohjeistamalla sidosryhmiä ja ohjaamalla puhelinneuvot suoraan oman alueen ulkopuolisiin oikeusaputoimistoihin.

Pidätkö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan valtion palveluina siten, että sovitteluhenkilöstö olisi valtion virkamiehiä?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Myös yhdenvertaisuuden vuoksi oikeusapu- ja edunvalvontatoimistojen sisällä olisi tärkeää, että kaikki henkilöstöön kuuluvat henkilöt ovat virkamiehiä. Salassapitosäännökset ja muut virkamiehen velvollisuuksia koskevat säännökset sitovat vain virkamiehiä.

Pidätteko perusteltuna, että joissakin erityistilanteissa palvelu voitaisiin tuottaa ostopalvelusopimuksin, kun palveluntarve sitä edellyttää?

En ota kantaa

Miten perustelette vastauksenne?

-

Millä keinoin voidaan mielestänne varmistaa, että sovittelun erityispiirteet säilyvät vaihtoehtoisten konfliktinratkaisumenetelmien periaatteiden mukaisina, jos sovittelupalvelut siirretään oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteyteen?

Samalla tavalla kuin esimerkiksi nyt jo oikeusapu- ja edunvalvontatoimistojen yhteyteen siirretyn talous- ja velkaneuvonnan ominaispiirteet on säilytetty. Sovittelupalvelu olisi kuitenkin oma toimintonsa, jolla on selkeästi oma tavoitteensa ja erityispiirteensä. Palvelun ei tarvitse mukautua valmiiseen malliin, sillä se on uusi oma toimintansa.

Millä keinoin vapaaehtoisten sovittelijoiden toimintaedellytyksiä voidaan vahvistaa oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteydessä?

Koulutuksella ja oman sisäisen yhteisöllisyyden sekä sidosryhmäyhteistyön tukemisella. On kuitenkin otettava huomioon, että vapaaehtoiset sovittelijat eivät ole virkamiehiä, joten he eivät voi päästä liikkumaan vapaasti toimistossa. Virkamiehiä sitovat vaitiolovelvollisuus ja muut viranhoitoon liittyvät määräykset. Sama virkavastuu ei sido vapaaehtoisia, joten esimerkiksi heidän liikkumiseensa toimistojen tiloissa tulee olla rajatumpaa kuin virkamiesten.

Miten arvioitte sovittelun siirron oikeusapu- ja edunvalvonnan yhteyteen vaikuttavan paikallisen, alueellisen tai valtakunnallisen sidosryhmäyhteistyön hoitamiseen?

Valtakunnallisen sidosryhmäyhteistyön helpottuminen on todennäköistä, kun toiminnasta tulee valtakunnallista ja valtion järjestämää. Alueelliset erityispiirteet on aktiivisella paikallisen tason sidosryhmäyhteistyöllä turvattavissa.

Millaisia keinoja ehdotatte oikeusavun esteellisyyden periaatteiden huomioon ottamiseksi ehdotetussa järjestämismallissa?

Yhteinen asiakasjärjestelmä antaisi mahdollisuuden tarkistaa mahdolliset esteellisyydet etukäteen, jotta esteellisyytilanteita ei pääsisi syntymään. Sovittelua ennen tai sen jälkeen sovittelujen asianosaiset ovat julkisten oikeusavustajien kokemusten mukaan yhteydessä oikeusaputoimistoon lähinnä puhelinneuvojen muodossa. Puhelinneuvot tulisi antaa ensisijaisesti toimistosta, jonka alueella sovittelu ei tulisi tapahtumaan. Tämä tulisi hoitaa esimerkiksi tiedottamalla ja ohjaamalla aktiivisesti asianosaisia pyytämään puhelinneuvontaa muiden kuin sen alueen oikeusaputoimistolta, jonka alueella sovittelu tapahtuu. Mahdollinen etukäteen annettu puhelinneuvo voisi jäädä oikeusaputoimiston, ja sovittelu jouduttaisiin siirtämään kauempana olevaan toimistoon, mikä ei ole tarkoituksenmukaista. Näiden tilanteiden syntyminen voidaan ennaltaehkäistä aktiivisella tiedottamisella ja ohjauksella myös sidosryhmistä käsin.

Mikäli sovittelupalvelu on osa oikeusaputoimiston palvelua, tulee oikeusaputoimiston julkisista oikeusavustajista jäävejä hoitamaan asianosaisten asiaa neuvontana tai oikeudessa, mikäli sovittelu päättyy tuloksettomana. Tällaisissa tilanteissa on mahdollista, että asianosaisia joudutaan ohjaamaan saamaan neuvontaa tai oikeusavustaja muusta oikeusaputoimistosta tai yksityiseltä palveluntarjoajalta. Lisäkustannukset ovat mahdollisia, jos asia ohjataan yksityiselle palveluntarjoajalle.

Ehdotettu järjestämismalli parantaa sovittelupalveluiden yhdenmukaisuutta ja saatavuutta?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Alueellinen saatavuus paranee, kun palvelu ei ole enää kuntalaisuuteen sidottua.

Miten arvioitte sovittelupalveluiden siirron vaikuttavan julkisen oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluihin?

Siirrolla on varmasti synergiaetuja myös nykyisten oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden näkökulmasta. Julkisessa keskustelussa on esimerkiksi usein toivottu sovittelupalveluiden laajempaa käyttöä myös riita-asioissa ja siirron myötä myös oikeusaputoimistoista osattaisiin aikaisempaa aktiivisemmin ohjata asioita sovittelupalveluun.

Sovittelun mahdollinen tapahtuminen oikeusaputoimistojen tiloissa saattaisi hämärtää sovittelun ja asianajotoiminnan rajaa asiakkaiden ja vastapuoltenkin silmissä – sovittelun pitää myös näyttää puolueettomalta - tätäkin olisi huolellisesti harkittava valmistelussa.

Pidättekö perusteltuna sovittelun siirrolle suunniteltua aikataulua vuoden 2024 alussa?

En ota kantaa

Miten perustelette vastauksenne?

-

Onko teillä vielä mielessänne ohjausryhmän esitykseen liittyen joitakin riskejä tai etuja, joita raportissa ei ole käsitelty?

-

Kyllönen Anssi
Julkiset oikeusavustajat ry